

A decorative border of white floral and leaf motifs is arranged around the central text. The motifs include various flower shapes, some with detailed centers, and scrolling vines with leaves. The border is set against a red background with a repeating damask pattern.

POLSKA

POLSKA

POLSKA

Opracowanie tekstu, redakcja i korekta: **zespół Wydawnictwa SBM**

Projekt makiety: **Mariusz Dyduch, Jacek Bronowski**

Projekt okładki: **Panczakiewicz art.design © – www.panczakiewicz.pl**

Opracowanie graficzne i fotoedycja: **Jacek Bronowski**

Ilustracje na okładce – Shutterstock.com: © bart78, © Galyna_P

Wydanie I, Warszawa 2019

Copyright for text, cover and layout © Wydawnictwo SBM, 2019

Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.

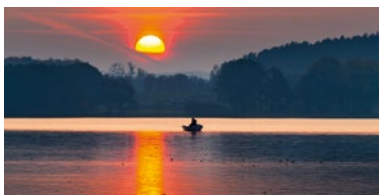
ul. Sułkowskiego 2/2

01-602 Warszawa

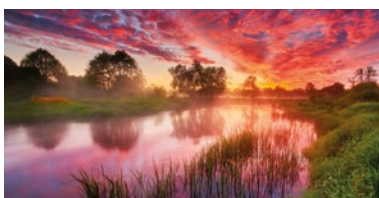
www.WYDAWNICTWO-SBM.pl

ISBN: 978-83-66482-21-0

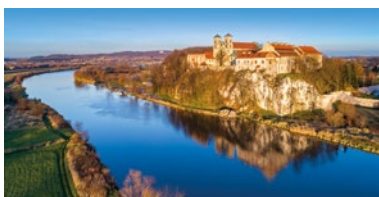
SPIIS TREŚCI

WSTĘP..... 7

KRAJOBRAZY 9

REGIONY 25

POMORZE 27

WARMIA I MAZURY..... 63

PODLASIE..... 95

WIELKOPOLSKA I KUJAWY 119

MAZOWSZE 149

ŚLĄSK 175

SUDETY 215

MAŁOPOLSKA 243

BESKIDY I PIENINY 275

TATRY I PODTATRZE..... 301

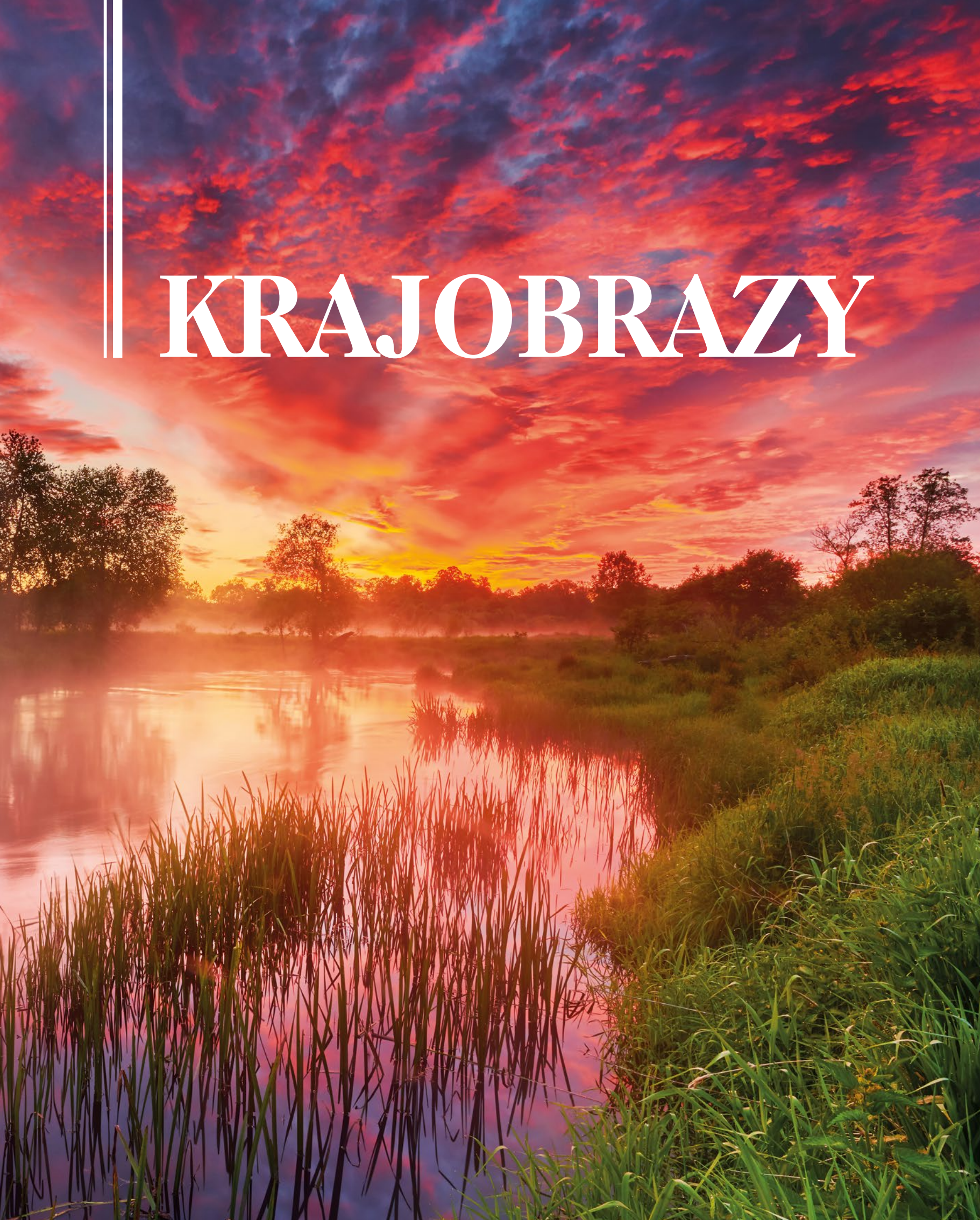

WSTĘP

Między spienionymi wodami Bałtyku na północy a wyniosłymi tatrzańskimi szczytami na południu, między Odrą na zachodzie i Bugiem od wschodu, rozpościera się terytorium Polski. Obszar naszego kraju to niespełna 3% powierzchni Europy, ale ten niewielki skrawek starego kontynentu odznacza się niezwykle różnorodnością przyrodniczą. Zmienna budowa geologiczna, urozmaicona rzeźba i różnorodna pokrywa roślinna, jeziora, rzeki i strumyki, mokradła oraz bagna tworzą bogactwo naturalnych krajobrazów. W przestrzeni przyrodniczej znajdują się także wytwory rąk ludzkich. Przez stulecia ludność zamieszkująca obszar dzisiejszej Polski tworzyła swoje siedziby i korzystając z bogatych zasobów środowiska, przekształcała naturalny krajobraz. Powstały wspaniałe miasta, budzące podziw potężne zamki, fabryki, wioski z łąkami pól, szosy i linie kolejowe. W wielu miejscach tkanka przyrodnicza w połączeniu z wytworami człowieka tworzy niezwykle interesujący krajobraz kulturowy.

Nasze krajobrazy naturalne i kulturowe, harmonijne i piękne, stanowią wyjątkową wartość. Trzeba pamiętać, że nie są one jednak niezmiennie. Ulegają naturalnym przemianom w wyniku działania czynników przyrodniczych, zmieniają się także na skutek działań człowieka. Zanieczyszczenie środowiska, nadmierny i często chaotyczny rozrost obszarów miejsko-przemysłowym dewastują przyrodę kraju, a także ład przestrzenny krajobrazu kulturowego. Pragniemy cieszyć się pięknem ojczystych pejzaży i chcemy także zostawić je niezmiennie dla naszych następców. Na tym, między innymi, polega ciągłość pokoleń. Zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju bezwzględnie trzeba chronić wartościowe elementy rodzimej przyrody i kultury.

A full-page background image showing a sunset over a body of water. The sky is filled with dramatic, colorful clouds in shades of red, orange, and blue. The sun is low on the horizon, creating a bright glow. The water reflects the sky and the surrounding landscape. In the foreground, there are tall green reeds and grasses. In the background, there is a line of trees and a misty atmosphere.

KRAJOBRAZY

NIZINY

Polska jest krajem typowo nizinnym. Ponad 60% jej obszaru nie przekracza wysokości 300 m n.p.m. Ukształtowanie powierzchni ma układ równoleżnikowy, na który składają się pasy: pobrzeży, pojezierzy, nizin środkowopolskich, wyżyn i starych gór, kotlin podkarpackich oraz gór. Niziny centralnej Polski leżą między pasem pojezierzy i wyżyn. Dzielą się na Nizinę Wielkopolską, Nizinę Śląską, Nizinę Mazowiecką, Nizinę Podlaską i Polesie Lubelskie. W krajobrazie dominują bezleśne równiny, wykorzystywane przez rolnictwo, poprzecinane dolinami, miejscami porośnięte lasami i puszciami.

Pas nizin centralnej Polski zajmuje prawie połowę powierzchni kraju. Na północy graniczy z Pradolina Noteci, na wschodzie z Pojezierzem Mazurskim, na południu z linią wyznaczającą pas wyżyn, a na zachodzie z Przedgórzem Sudeckim. Największe rzeki przecinające bezkresne równiny to Wisła, Warta i Odra. Stosunkowo ciepły klimat jest wypadkową ścierania się oceanicznych i kontynentalnych mas powietrza. Dogodne warunki klimatyczne oraz terenowe, a także dobre gleby wpłynęły na dynamiczny rozwój rolnictwa i sadownictwa. Przemysł skoncentrował się w dużych miastach, takich jak Wrocław, Kalisz, Łódź, Lublin. Na Nizinie Mazowieckiej leży największe polskie miasto i stolica kraju – Warszawa.

Na zdjęciu: Nizina Mazowiecka

WYŻYNY

Wyżyny zajmują około 6% powierzchni Polski. Obejmują teren pomiędzy Nizinami Środkowopolskimi na północy i Kotlinami Podkarpackimi na południu. Dzielą się na: Wyżynę Śląską, Wyżynę Woźnicko-Wieluńską, Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Wyżynę Przedborską, Wyżynę Kielecko-Sandomierską, Niecek Nidziańską, Wyżynę Lubelską i Roztocze. W przeciwieństwie do monotonne-

go i jednostajnego krajobrazu nizin rzeźba terenu pasa wyżyn jest bardzo urozmaicona. Najbardziej charakterystyczne typy wyżynnych krajobrazów można wyróżnić na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (pofałdowany teren z wapiennymi ostańcami), Wyżynie Lubelskiej (wąwozy lessowe) oraz w Górach Świętokrzyskich (przykład krajobrazu starych gór) i Niece Nidziańskiej (obniżenia).

Wyżyny są jednym z najhojniej obdarzonych przez naturę i najdynamiczniej rozwijających się regionów Polski. Oprócz wielu bogactw naturalnych, wpływających na rozwój przemysłu oraz sprzyjających rolnictwu, na Wyżynie Lubelskiej, Wyżynie Kielecko-Sandomierskiej i w Niece Nidziańskiej bardzo ważnym sektorem gospodarczym jest turystyka bazująca na atrakcyjności krajobrazu oraz na skarbach kulturalnego dziedzictwa. Magneselem przyciągającym turystów są:

△
Na zdjęciu: Wyżyna Krakowsko-
-Częstochowska, Skały Rzędkowskie

Szlak Orlich Gniazd z ruinami średniowiecznych warowni, malownicze skały Jury, łatwo dostępne i niewysokie Góry Świętokrzyskie, malownicze Roztocze oraz miasta, takie jak Kraków, Lublin i Zamość.

Na zdjęciu: Pojezierze Mazurskie,
Kraina Wielkich Jezior Mazurskich
(okolice Giżycka)

POJEZIERZA

Pojezierza, ciągnące się szerokim pasem z zachodu na wschód, leżą między Pobrzeżami Południowobałtyckimi i Pobrzeżami Wschodniobałtyckimi na północy a Nizinami Środkowopolskimi na południu. Dzielą się na pojezierza:

Pomorskie, Wielkopolskie i Mazurskie, w ramach których obowiązuje podział na wiele mniejszych jednostek. Urozmaicony, pagórkowaty krajobraz, w którym dominują jeziora ukryte wśród gęstych lasów lub połyskujące na wielkich, bezdrzewnych terenach, jest wynikiem działal-

ności lodowca. Liczne większe i mniejsze rzeki, a także jeziora stanowią doskonałą bazę turystyczną dla miłośników żeglarstwa. Pod względem gospodarczym atutem pojezierzy jest rolnictwo i rybołówstwo. Przemysł koncentruje się w większych miastach.

GÓRY – KARPATY

Góry zajmują zaledwie 3% powierzchni kraju, z czego większość to Karpaty. Najwyższym szczytem są Rysy (2499 m n.p.m.), znajdujące się w Tatrach Wysokich, na granicy Polski i Słowacji. Najwyższym szczytem w całości zlokalizowanym w granicach kraju, w Tatrach Wysokich jest Kozi Wierch

(2291 m n.p.m.). Tarty, których niewielka część znajduje się na terenie Polski, są najwyższym pasmem Karpat, zlokalizowanym w Centralnych Karpatach Zachodnich. Dzielą się na Wysokie i Zachodnie. Są to jedyne góry w granicach Polski o charakterze alpejskim. Skaliste krajobrazy, poza Tatrami można obserwować jeszcze tylko w Pieninach będących

częścią Pienińskiego Pasa Skałkowego. Nasze pozostałe karpackie pasma należą do Zewnętrznych Karpat Zachodnich, a są to Beskidy Zachodnie (od Śląskiego na zachodzie po Sądecki na wschodzie), Środkowe (Beskid Niski) i Wschodnie (Góry Sanocko-Turczańskie i Bieszczady). Krajobraz Beskidów jest znacznie łagodniejszy – brak tu stromych grani i ścian

Na zdjęciu: wiosenny widok na Tatry ze Spisza

skalnych, dominują zalesione grzbiety rozdzielone dość szerokimi dolinami. Jedynie najwyższe partie Beskidu Żywieckiego i Bieszczadów wznoszą się ponad górną granicę lasu.

Na zdjęciu: Sudecki krajobraz o wschodzie słońca – Sudety Zachodnie, Góry Kaczawskie i Karkonosze

GÓRY – SUDETY

Sudety, zajmujące południowo-zachodnią część Polski, to góry stare. Długa historia determinuje tutejsze krajobrazy – góry te są niższe niż Karpaty, a ich krajobrazy z reguły łagodniejsze. Zupełnie inna, bardzo skomplikowana budowa

geologiczna powoduje jednak, że sudeckie krajobrazy są bardziej zróżnicowane niż beskidzkie – na przykład znacznie więcej tu skałek. Sudety dzielą się na trzy części – Zachodnie, Środkowe i Wschodnie i ponad dwadzieścia pasm. Najwyższe są Karkonosze w Sudetach Zachodnich, a najwyższym

szczytem – Śnieżka (1602 m n.p.m.). Do najbardziej malowniczych pasm sudeckich należą Góry Stołowe z fascynującymi skalnymi labiryntami i strzelistymi turniami. Wśród atrakcji Sudetów są też prastare wulkany z fragmentami stożków wulkanicznych i śladami po dawnych erupcjach.

POBRZEŻA

Geografowie dzielą polskie wybrzeże na trzy główne części: Pobrzeże Szczecińskie na zachodzie, Pobrzeże Koszalińskie w części środkowej oraz Pobrzeże Gdańskie na wschodzie. Szerokość pasa pobraży jest zmienna – od kilku do kilkudziesięciu kilometrów. Na wchodzących w skład Pobrzeża Gdańskiego Żuławach Wiślanych, w Karczewiskach Dolnych koło Elbląga, znajduje się najniższy położony w Polsce punkt, osiągający 1,8 m p.p.m. Wybrzeże Bałtyku to jeden z najpopularniejszych turystycznie regionów Polski, a o jego atrakcyjności krajobrazowej decyduje urozmaicona rzeźba nadmorskiego terenu: piaszczyste lub kamieniste plaże oraz wysokie klify, a także porastające przybrzeżne wydmy trawy i sosnowe lasy.

Na zdjęciu: szeroka wydmowa plaża
w okolicy Łeby (Pobrzeże Koszalińskie)

Na zdjęciu: Klif Orłowski w Gdyni
w promieniach wschodzącego słońca
(Pobrzeże Gdańskie)

BAŁTYK

Bałtyk, nazywany Morzem Śródziemnym Europy Północnej, jest częścią Oceanu Atlantyckiego. Z geologicznego punktu widzenia jest jednym z najmłodszych mórz na ziemi, a jego historia zaczyna się trzynaście tysięcy lat temu, gdy wody

cofającego się, topniejącego lodowca zalały śródlądową nieckę, tworząc Bałtyckie Jezioro Lodowe. Zajmowało ono obszar zbliżony do dzisiejszego Bałtyku, lecz miało poziom wyższy o dwadzieścia metrów niż współczesne morze. Bałtyk zawsze miał duże znaczenie gospodarcze i polityczne

dla ludów zamieszkujących jego wybrzeże. W starożytności nad jego brzegi przybywali kupcy z królestw znajdujących się w basenie Morza Śródziemnego, by pozyskiwać cenny jak złoto bursztyn, a także niewolników. W średniowieczu bałtyckie porty decydowały o bogactwie nadmorskich miast.

△
Na zdjęciu: wschód słońca nad Bałtykiem

W XX wieku zaczęła się wielka popularność nadbałtyckich plaż, które stały się rajem wczasowiczów i kuracjuszy.

REGIONY

POMORZE

Polskie wybrzeże Bałtyku ciągnie się od Świnoujścia po Braniewo, a różnorodność krajobrazów sprawia, że dla wielu jest to najwspanialszy region naszego kraju. Trudno się z taką opinią nie zgodzić, gdyż zarówno miłośnicy aktywnego, jak i leniwego spędzania czasu znajdą tu wiele okazji, by odpocząć w ulubiony sposób.

Z geograficznego punktu widzenia Pobrzeże Szczecińskie w swej nadbałtyckiej części obejmuje wyspy Uznam i Wolin, Wybrzeże Trzebiatowskie i Równinę Gryficką. Pobrzeże Koszalińskie tworzą Wybrzeże Słowińskie oraz Równina Białogardzka, Równina Słupska, Wysoczyzna Damnicka, Pradolina Redy-Łeby i Wysoczyzna Żarnowiecka. Pobrzeże Gdańskie dzieli się na Pobrzeże Kaszubskie, Mierzeję Helską i Mierzeję Wiślaną oraz Żuławy Wiślane, Wysoczyznę Elbląską, Równinę Warmińską i Wybrzeże Staropruskie. Pomiedzy Pobrzeże Koszalińskie i Pobrzeże Gdańskie wcina się Pojezierze Wschodniopomorskie, na odcinku graniczącym z Pobrzeżem Kaszubskim sięgające prawie Zatoki Gdańskiej.

Wizytówkami Pobrzeża Szczecińskiego są wyspa Wolin, na której świat natury reprezentuje Woliński Park Narodowy, a świat cywilizacji – Świnoujście. Na Pobrzeżu Koszalińskim do pierwszej ligi atrakcji krajobrazowych należą Słowiński Park Narodowy, a w nim ruchome wydmy, oraz wspaniałe miejscowości turystyczne, duże i małe, gwarne i ciche – warto tu wymienić choćby Ustkę, Łebę, Jarosławiec, Mielno, Łazy, Dąbki i Dąbkowice. O dawnych kaszubskich mieszkańcach tej ziemi – Słowińcach – przypomina skansen w Klukach. Pobrzeże Kaszubskie nieodłącznie kojarzy się z Trójmiastem – Gdańskiem, Gdynią i Sopotem. To wizytówki przemysłowego i turystycznego aspektu polskiego wybrzeża. Na graniczącym z Pobrzeżem Kaszubskim Pojezierzu Kaszubskim zachwyca Szwajcaria Kaszubska – teren obfitujący w jeziora i jeziorka ukryte pomiędzy pagórkami, lasami i łąkami. Atrakcją jest przejazd Mierzeją Helską od Władysławowa do leżącego na krańcu Polski Helu. Po drodze mija się dawne wsie rybackie, które dziś są popularnymi letniskami: Jastarnię, Chałupy oraz Kuźnicę. O skomplikowanej historii Pomorza przypominają krzyżackie zamki. Najokazalszy jest Malbork, a równie ciekawy – majestatyczny Kwidzyn.

◀◀ Na zdjęciu: wybrzeże w Trzęsaczu z lotu ptaka

▽ Gdańska tradycja

Na zdjęciu: brama Żuraw w Gdańsku

W Gdańsku nad Motławą znajduje się słynny żuraw, czyli XV-wieczna brama miejska, w latach 1442–1444 przebudowana i zamieniona w jeden z największych dźwigów portowych w Europie. Za jego pomocą można było siłą ludzkich mięśni podnieść ciężar ważący dwie tony na wysokość dwudziestu siedmiu metrów.

▷ Wizytówka miasta Gdańsk

Na zdjęciu: fontanna Neptuna w Gdańsku na tle Ratusza Głównego Miasta i Dworu Artusa

Wizytówką Gdańska jest Długi Targ – reprezentacyjna ulica, przy której stoi wiele z najcenniejszych i najpiękniejszych zabytków. Symbolem miasta jest fontanna Neptuna, odlana z brązu w 1615 roku. Naprzeciwko znajduje się Dwór Artusa – prawdopodobnie najbardziej znana gdańska kamienica, zbudowana w XIV wieku przez bractwa kupieckie. Równie piękna jest Złota Kamienica, usytuowana nieco dalej w stronę Motławy, w tej samej pierzei, z fasadą w stylu manieryzmu flamandzkiego. Po przeciwnej stronie Dworu Artusa wznosi się gotycko-renesansowy Ratusz Głównego Miasta ze strzelistą wieżą.

◁ Gdańsk historyczny

Na zdjęciu: kamienice Głównego Miasta w Gdańsku

Gdańsk to największe miasto nie tylko polskiego wybrzeża, ale także całej północnej Polski. Jego historia sięga X wieku, a prawa miejskie uzyskał około 1261 roku. Dynamiczny rozwój Gdańsk zawdzięczał rozwojowi handlu morskiego w XV–XVII wieku, stając się najbogatszym miastem Rzeczypospolitej. W marcu 1945 roku został w dużej mierze zniszczony w czasie wyzwania z rąk hitlerowców przez armie polską i sowiecką – 80% zabytkowej zabudowy starówki legło w gruzach. Po wojnie została pieczołowicie odbudowana. W czasach PRL-u Gdańsk stał się jednym z głównych ośrodków opozycji antykomunistycznej. W 1980 roku w gdańskiej stoczni zainicjowano strajk, który objął całą Polskę i stał się początkiem zmian.

▷▷ Bazylika Mariacka

Na zdjęciu: Bazylika Mariacka i centrum Gdańska z lotu ptaka

Archikatedralną bazylikę Mariacką nie bez powodu nazywa się często koroną miasta Gdańska – jej potężna sylwetka z charakterystyczną masywną wieżą dzwonową (o wysokości 82 m) dominuje zdecydowanie w panoramie grodu nad Motławą. Ta największa ceglana gotycka świątynia w Europie może pomieścić ponad 20 tysięcy osób. Wznoszono ją etapami przez niemal 160 lat od 1343 roku.